

Onderzoek naar de MBO Card en cultuureducatie

Culturele ontwikkeling is belangrijk voor de identiteitsvorming van mbo-studenten. Daarnaast versterkt cultuureducatie de vaardigheden die nodig zijn in de 21ste eeuw. Door musea en exposities te bezoeken en kennis te maken met kunstvormen als dans, theater en muziek verbreedt de student zijn horizon.

Door integratie van culturele activiteiten met het onderwijsprogramma leert de student wat de betekenis is van kunst en cultuur voor zijn beroepspraktijk en voor zijn eigen leven. Daarnaast levert aandacht voor cultuur een bijdrage aan het ontwikkelen van kritische denkvaardigheden om op een creatieve manier om te gaan met problemen en uitdagingen. Daarmee draagt culturele ontwikkeling in belangrijke mate bij aan wat het 'Bildungsideaal' genoemd wordt: een kritische geest en zelfredzaamheid zijn twee belangrijke pijlers van de toekomstige beroepspraktijk.

De MBO Card

De MBO Card is een initiatief van CJP in samenwerking met Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB), ondersteund door het Ministerie van OCW. JOB is de belangenorganisatie voor en door mbo-studenten en geeft advies en ondersteuning aan

studenten.

Mbo-scholen kunnen deze gratis kortingspas aanvragen voor al hun studenten. De studenten krijgen bij meer dan 1000 locaties (o.a. bioscopen, theaters, festivals, musea en winkels) CJP-korting.

Op 1 januari 2016 werd de MBO Card officieel gelanceerd in het mbo via de scholen. In het eerste jaar werd de kaart meteen massaal aangevraagd. 86% van alle mbo-studenten (420.000) heeft inmiddels een MBO Card. Er zijn 66 mbo-scholen bij betrokken en voor bijna 5000 docenten werd een docentenpas aangemaakt voor korting op museumbezoek, concerten en andere culturele evenementen.

Na aanmelding gaan docenten met hun studenten op pad naar musea, films of andere culturele activiteiten die met een flinke korting bezocht kunnen worden. De culturele activiteiten variëren van rondleidingen, exposities en voorstellingen (receptief aanbod) tot workshops

en masterclasses (actief aanbod). Docenten kunnen daarnaast in hun vrije tijd met CJP-korting culturele events bezoeken om inspiratie op te doen.

Het laten kennismaken van studenten met kunst en culturele activiteiten wordt al vaak toegepast in het beroepsonderwijs. Een docent houtbewerking van het meubileringscollege bezoekt een actuele tentoonstelling over de Stijl om samen met zijn studenten beroemde ontwerpen te bekijken. Of studenten die straks in de gezondheidszorg komen te werken, leren hoe muziek en dans bijdragen aan een sneller herstel van de patiënt.

‘...HEEL VEEL LANDEN HEBBEN EEN MOOIE CULTUUR BEHALVE NEDERLAND. DAT VIND IK JAMMER.’

Kunst en cultuur voor mbo-studenten

De MBO Card wordt zowel binnen als buiten de school gebruikt, individueel of in groepsverband. De mogelijkheden om kunst en cultuur te integreren binnen het onderwijsprogramma zijn net zo veelzijdig als de sector zelf. De docent maakt een goede afweging voor de keuze van de culturele activiteit die het beste past bij het onderwijsprogramma. Voor de studenten zelf verlaagt de MBO Card de drempel om zelf te zoeken naar kunst- en cultuuruitingen die voor hen aansprekend of inspirerend zijn.

Het culturele aanbod

Culturele organisaties verbreden hun educatieve taak steeds vaker van primair- en voortgezet onderwijs naar het mbo. Ze worden aangemoedigd om speciale programma's en voorstellingen te ontwikkelen die passen bij de belevingswereld van mbo'ers. Deze ontwikkeling sluit aan bij de maatschappelijke dialoog over onderwijs. In januari 2016 bracht Platform Onderwijs 2032 een advies uit om cultuureducatie in **alle** onderwijsvormen te stimuleren, het middelbaar beroepsonderwijs niet te vergeten. Zo snijdt het mes aan twee kanten: het culturele aanbod sluit beter aan bij de mogelijke behoefte van docenten om kunst en cultuur te integreren binnen het onderwijs en culturele organisaties boren een nieuw, jong publiek aan.

5.465 STUDENTEN

214 DOCENTEN EN MEDEWERKERS MBO

88 MEDEWERKERS CULTURELE
INSTELLINGEN

Uitkomsten gebruikersonderzoek

Begin 2017 is een gebruikersonderzoek gehouden door CJP en het LKCA onder mbo-studenten, mbo-docenten en culturele instellingen. De belangrijkste vragen waren **hoe** en **waarvoor** studenten de kaart gebruiken, of de MBO Card docenten helpt bij het aanbieden van kunst en cultuur binnen het onderwijs en op welke manier culturele instellingen inspelen op de vragen vanuit het mbo. Tevens werd onderzocht welke drempels scholen mogelijk ervaren bij het gebruiken van het cultureel aanbod.

De vragenlijst werd ingevuld door 5465 studenten, 214 docenten of andere medewerkers van mbo's en 88 medewerkers van culturele instellingen. De uitkomsten van de mbo-enquête geven een duidelijk beeld van het gebruik en de activiteiten van deze groep respondenten.

Wat verstaan studenten in het mbo onder het woord 'cultuur'?

Op de vraag waar studenten aan denken bij het woord 'cultuur', komen veel verschillende antwoorden die in een samenvoeging het beeld hier-naast opleveren.

De antwoorden geven aan dat de studenten cultuur associëren met leven, iets creatiefs doen, maar ook met het mens zijn, of tot een bepaald volk behoren en de gebruiken die daarbij horen. Op basis van de antwoorden trekken we de conclusie dat mbo-studenten een treffend en breed beeld hebben van de betekenis van het woord 'cultuur'. De studenten noemen musea, boeken, films, concerten, festivals, dans, muziek, kunst, creativiteit, geloofsovertuigingen, manier van leven en tradities.

schilderijen
afkomsten
natuur
geloven
uitjes
gebouwen
leren
evenementen
wereld
taal
elkaar
boeken
opent
toneel
bezie
swaart
igheden
leuke bezoeken
religie
monumenten
culturele
godsdienst
oude
stad
verschillen
reizen
buitenland
kennis
ontdekken
nederlandse
iedereen
korting
volk
nationaliteiten
gaan
velden
uitgaan
regels
feesten
vroeger
drinken
soort
nieuwe maatschappij
architectuur
school
talen
zien
creativiteit
uitstapjes
literatuur
samen
tijd
feestdagen
kennen
bekijken
sport
achtergronden
restaurants

musicals
winkels
cultuur
musea
nederland
mensen
landen
theater
normen
eten
festivals
gewoontes
culturen
maken
leven
geloof
activiteiten
dans
kunst
omgeving
land
muziek
bioscoop
geschiedenis
waarden
kleding
steden
samenleving
films
concerten
voorstellingen
denken
groepen

leefstijl
plekken
vormen
ander
leeft
gezelligheid
historie
jongeren
shoppen
klompen
media
leuk
fotografie
lifestyle
gemaakt
omgaan
dagjes
moie
exposities
opvoeding
concert
tulpen
komen
mode
verschillend
ontwikkeling
pretparken
workshops
alleen
iemand
schept
horen
dierentuinen
belangrijk
rituelen
gewoonte
hier
zang
multiculturele
verschillen
1amsterdam
sociale
typisch
parken
traditie
cabaret
buiten
waarop
beeld
groot
ieder
eetgewoonten
dierentuin
religies
CJP
interessant

Enkele voorbeelden van deze antwoorden zijn:

- >> "Cultuur is een breed begrip. Het gaat over de levensstijl van een bepaalde bevolking, bijvoorbeeld hun gewoontes, muziek, kunst, musea, bioscopen en feestdagen."
- >> "De manier waarop/waarin iemand is opgegroeid en leeft."
- >> "Dan denk ik aan wat er allemaal te leren valt. Over andere landen hun gewoontes, levenswijze, geschiedenis en geloof."
- >> "Cultuur is moeilijk te omschrijven. Is een wereld van ervaringen."
- >> "Alles wat met de methode van leven te maken heeft."

Er worden ook antwoorden gegeven met een ideële of emotionele lading die verwijzen naar het respect hebben voor elkaar, de verschillen in cultuur en de eigen identiteit, bijvoorbeeld:

- >> "Cultuur vind ik zelf een soort levensmanier. De cultuur waar je bent opgegroeid is een manier van leven. Voor jou is dat normaal maar voor de rest van de maatschappij kan dat

- anders uitpakken. Cultuur is iets moois maar kan ook tegen elkaar botsen. Stel, wij nemen de cultuur van bijvoorbeeld 'kampers' over. In mijn beeld ziet dat er anders uit dan het eigenlijk is. Het gaat niet allemaal om wietteelt en gevechten. Dat zien wij, de buitenstaanders alleen en dat maakt cultuur uniek: jij kent niks anders en jij weet wat echt is."
- >> "Verschillende landen, verschillende mensen. Maar elkaar met respect behandelen."
- >> "Het ontdekken van verschillende culturen. Culturen moeten ook geaccepteerd worden, anders komt er ruzie. Het is ook goed voor je kennis om meer van cultuur te weten en interesse te tonen in elkaars cultuur."
- >> "Bij het woord cultuur moet ik denken aan alles wat de mens vormt wat niet vanuit zichzelf is ontstaan (natuur). Dit kan door opvoeding, godsdienst, gewoontes in het dagelijkse leven, de omgeving, werk en school komen. Daarnaast denk ik er ook gelijk aan dat elk bovenstaand begrip weer zijn eigen cultuur heeft. Zo heeft een christelijke school een heel andere cultuur dan een islamitische school. Voor mijn gevoel heeft alles op deze

‘CULTUUR IS MOEILIJK TE OMSCHRIJVEN. IS EEN WERELD VAN ERVARINGEN.’

wereld zijn eigen cultuur, wat het ook is. Dit maakt dat het nergens precies hetzelfde is en ik vind dat dat deze wereld een mooie wereld maakt.”

Bijna alle studenten associëren het woord ‘cultuur’ met iets positiefs of plezierigs, voor een klein aantal studenten roept het woord ‘cultuur’ iets op dat niet bij hen hoort, zoals in de voorbeelden hieronder:

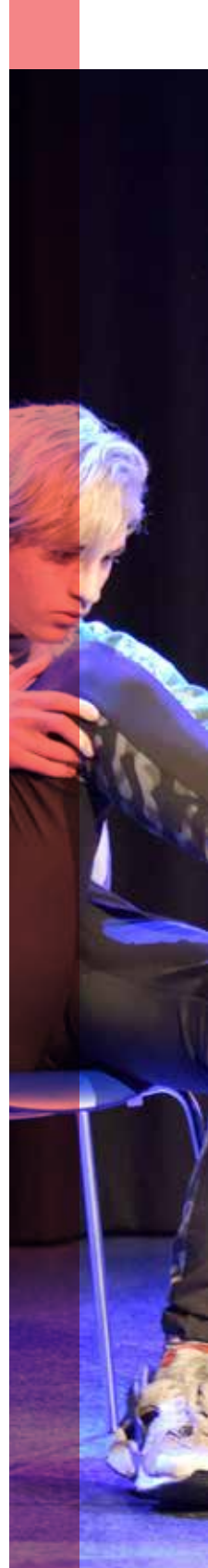
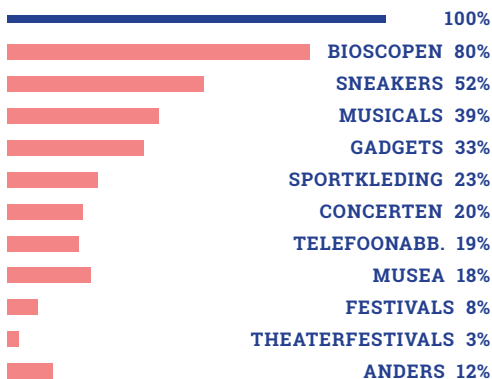
- >> “Saaie museums. Heel veel landen hebben een mooie cultuur behalve Nederland. Dat vind ik erg jammer.”
- >> “Bij cultuur denk ik aan ouderen en museumbezoeken. Niet iets dat ik zelf zo zeer zou doen. Voor school verplichte bezoeken kwam de MBO Card wel als geroepen als het om dat soort cultuur ging. Bij cultuur denk ik ook aan mensen ontmoeten uit andere landen en hun geloven en gebruiken te leren kennen. Al weet ik niet of dit kan.”

Een groot aantal studenten brengt hun antwoord direct in verband met de MBO Card en noemen de kortingen en uitjes die ze met de MBO Card maken.

De MBO Card in gebruik

Op de vraag of de studenten de MBO Card altijd bij zich hebben, geeft 92% van de respondenten een bevestigend antwoord.

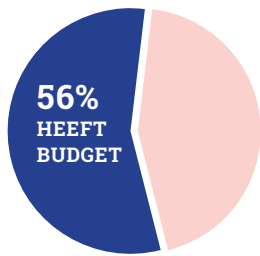
De studenten gebruiken de kaart voor:

Is er budget voor activiteiten?

Soms geven de studenten als antwoord dat ze door de MBO Card wel van plan zijn vaker deel te nemen aan culturele activiteiten.

Zo zegt een student bijvoorbeeld:

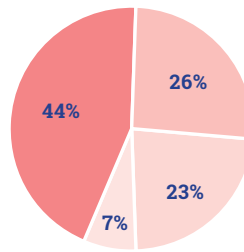
>> "Ik wil graag naar het theater, maar ik ben er nog nooit geweest. Nu ik de pas heb, denk ik dat ik dat ga doen."

De meeste studenten krijgen hun informatie over de mogelijkheden van de MBO Card via de nieuwsbrief (63%) en website van CJP (47%).

Uit de antwoorden blijkt dat de MBO Card de studenten bewuster maakt van de mogelijkheden die er zijn op cultureel gebied en dat de pas hen stimuleert er ook gebruik van te maken.

Op de vraag of studenten de MBO Card ook gebruiken als zij vanuit school culturele activiteiten ondernemen, geeft 14 % een bevestigend antwoord (N=771).

Welke rol speelt cultuur binnen de opleiding?

44% MINIMALE ROL
26% GROTE ROL
23% GEEN ANTWOORD
7% GEEN ROL

Gebruik door docenten

De enquête werd ingevuld door 214 mbo-docenten, waarvan 33% docenten van een creatief vak en 20% docenten burgerschap. De antwoorden zijn anoniem gegeven en verwerkt.

Aan docenten werd gevraagd of er culturele activiteiten vanuit de opleiding worden ondernomen en of er budget voor deze activiteiten is. Het blijkt dat op 56% van de scholen een budget is voor culturele activiteiten. Deze worden meestal georganiseerd door een docent creatieve vakken of burgerschap (40%), of door de cultuurcoördinator, een beleidsmedewerker, de loopbaanbegeleider of de leraar Nederlands. Op de vraag welke rol cultuur binnen de opleiding speelt, geeft 26 % van de respondenten als antwoord dat het een grote rol speelt, en 44% zegt dat het een minimale rol speelt. 7 % zegt dat het geen rol speelt en 24 % geeft geen antwoord op de vraag. Hierin is geen wezenlijk verschil tussen de verschillende mbo-niveaus.

Doelstellingen van cultuur binnen mbo

Op een kwart van de mbo-scholen uit het onderzoek speelt cultuur een belangrijke rol. Dat zijn vaak opleidingen in de creatieve sector (mode, grafisch, fotografie, media, etc.), de groene opleidingen (bloemsierkunst, dierversorgung, tuin- en landschapsinrichting, food) en de pedagogische opleidingen (sociaal-pedagogische hulpverlening, pedagogiek en orthopedagogiek). Aandacht voor cultuur sluit bij deze opleidingen naadloos aan op het opleidingsdoel.

Een docent op de opleiding sociaal-pedagogisch werk zegt bijvoorbeeld:

>> "De studenten worden opgeleid tot sociaal cultureel werker en sociaal maatschappelijke dienstverlener en gebruiken kunst, cultuur en sport in hun contact/begeleiding met de doelgroep en moeten dus zelf goed kennis hebben van cultuur/kunst en sport om deze dan ook goed in te zetten."

Een docent van een groen college koppelt het bezoeken van musea en culturele evenementen als dansvoorstellingen, theater en concerten aan het ontwerpen vanuit kunstgeschiedenis, stijlstromingen, en culturen, en het toepassen van kennis in plantaardige arrangementen en interieurstyling.

De relatie met het vak burgerschap wordt ook vaak genoemd door docenten, bijvoorbeeld:

>> "Wij willen goede burgers opleiden.

Daarbij hoort kennis van en deelname aan de cultuur zoals bijvoorbeeld een excursie naar Westerbork, of recht-bankbezoeken."

Er zijn ook docenten die aangeven dat de aandacht voor cultuur bedoeld is voor de algemene ontwikkeling van de student, bijvoorbeeld:

>> "Leerlingen kennis laten maken met vormen en mogelijkheden. Keuzes laten maken in vrijetijdsbesteding. Interesse vergroten."

Verschillende opleidingen zien aandacht voor cultuur ook als mogelijkheid zich te onderscheiden van andere opleidingen:

>> "Onze opleiding Pedagogisch werker (onderwijsassistent) en Sociaal werker wil zich profileren door middel van een groot aanbod van kunstvakken (muziek, drama, beeldend vormen en sport) waardoor studenten niet alleen een cognitieve groei doormaken."

Buiten de opleidingen die hierboven worden genoemd zijn het vooral Engelse- en Nederlandse taaldocenten die een paar keer per jaar met de studenten naar theatervoorstellingen gaan en deze bespreken in hun lessen.

De culturele activiteiten worden meestal per leerjaar georganiseerd, soms worden klassen en leerjaren gecombineerd. Enerzijds wordt gericht gezocht naar voorstellingen of tentoonstellingen die aansluiten bij de lesstof of bij een project, anderzijds wordt gebruikgemaakt van 'wat er langs komt' en wat goed te organiseren is qua kosten en reisafstand. Enkele docenten geven aan dat culturele activiteiten onderdeel zijn van een aangeboden keuzedeel waarvoor studenten zich kunnen inschrijven.

Uitdagingen en belemmeringen

Het organiseren van culturele activiteiten stelt de docenten voor uitdagingen. Op de vraag welke drempels docenten ervaren, wordt bijvoorbeeld gezegd:

>> "Het plannen van een bezoek aan een culturele activiteit met veel (200+) studenten en het bedenken van zinvolle en uitvoerbare opdrachten."

Het blijkt ook niet altijd mogelijk om activiteiten te vinden die goed aansluiten bij de doelgroep of de opleiding:

>> "Te weinig gerelateerd aan opleiding (horeca). Te weinig passend bij doelgroep (straatjeugd)."

Enkele docenten geven aan dat de studenten er moeilijk voor te motiveren zijn:

>> "Studenten ervaren kunst en cultuur soms als suffig. Dat is jammer. Wij proberen de studenten op een juiste manier kennis te laten maken en hen hierin te onderwijzen."

Bereikbaarheid van culturele instellingen

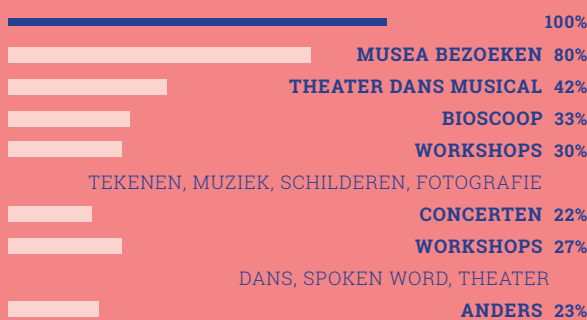
De bereikbaarheid van culturele instellingen vormt soms ook een drempel. Een van de docenten zegt hierover:

>> "Cultuurlocaties zijn niet direct in de regio, dus afstand is een drempel. Daarom halen we cultuur, voorstellingen zelf naar de regio."

Het aanbod van culturele instellingen kan ook een drempel vormen:

>> "Niet alle musea hebben een onderwijsprogramma, waardoor er meerdere docenten nodig zijn om een groep te begeleiden."

Welke mogelijkheden van de MBO Card ken je?

Iets meer dan een derde deel (36%) van de docenten geeft aan dat zij gebruikmaken van cultureel aanbod van instellingen, kunstenaars en zzp'ers.

Tijd en geld

Verder worden het gebrek aan geld en tijd als drempels benoemd, de tijd om iets te organiseren of de ruimte in het lessenpakket:

>> "Voorheen waren de reiskosten een probleem. Gelukkig is dat met de komst van de OV-jaarkaart nu verholpen. Daarnaast is het plannen van een excursie lastig omdat je niet wilt dat andere vakken daarvoor moeten uitvallen."

Geld speelt een rol als er binnen een opleiding geen of te weinig budget is, maar ook omdat studenten er geen geld voor (over) hebben als zij zelf een eigen bijdrage moeten leveren. Hier kan de MBO Card uitkomst bieden door de kortingen die studenten krijgen. De meeste docenten geven aan dat zij de MBO Card kennen, maar dat ze nog niet van alle mogelijkheden op de hoogte zijn.

37 CULTUREEL EDUCATIEVE ORGANISATIES**13 MUSEA****13 THEATERS****8 THEATER GEZELSCHAPPEN****5 DANS GEZELSCHAPPEN****4 BIOSCOPEN****4 KUNSTENAARS****1 CIRCUS****1 BIBLIOTHEEK****1 DANSSCHOOL****1 MUZIEKPODIUM**

Het aanbod van culturele instellingen

De vragenlijst voor de culturele instellingen is ingevuld door 88 medewerkers van musea, culturele educatieve diensten, theaters en andere instellingen.

86% van deze instellingen biedt culturele educatieve activiteiten aan die geschikt zijn voor mbo'ers. Bij de meeste van de activiteiten gaan de studenten zelf aan de slag, bijvoorbeeld in workshops, en soms ook binnen de school. Daarnaast worden receptieve activiteiten aangeboden, zoals voorstellingen en tentoonstellingen, of een combinatie van actief en receptief.

Bijna de helft van de aanbieders van cultureel educatieve activiteiten is bekend met het vak burgerschap binnen het mbo en heeft contact met scholen om het aanbod onder de aandacht te brengen. Soms wordt met de school iets ontwikkeld dat

aansluit bij de lessen op school en de interesse van de studenten. De helft van de medewerkers zegt dat er binnen hun instelling mogelijkheden zijn om specifiek aanbod voor mbo'ers te ontwikkelen.

Voorbeelden van dit soort activiteiten worden elders in deze publicatie beschreven. Bijna de helft van de instellingen heeft weleens contact met opleidingen. Dit zijn vaak opleidingen voor zorg en welzijn, vakopleidingen of creatieve opleidingen.

Contacten met opleidingen

Soort aanbod door culturele instelling

Conclusie van het onderzoek

Uit de antwoorden van de mbo-studenten op de vraag wat het woord 'cultuur' voor hen betekent blijkt dat deze studenten goed begrijpen waar het om gaat en dat het woord een positieve klank heeft. Een deel van de antwoorden laat ook zien dat het woord 'cultuur' voor hen een emotionele lading heeft. De conclusie die hieruit getrokken kan worden is dat mbo'ers wellicht meer openstaan voor culturele activiteiten als zij daar persoonlijk bij betrokken worden en hun emoties worden aangesproken.

De MBO Card is nu al een vertrouwd gegeven voor veel studenten en zij hebben de Card altijd bij zich. Zij gebruiken hem meestal voor kortingen bij het bezoeken van de bioscoop en in kleding- en sportwinkels. Een kwart van de studenten gaat door de MBO Card vaker naar musea en concerten, meestal met familie of vrienden. Een deel gebruikt de Card ook op school wanneer er culturele uitstapjes worden

gemaakt. Het gebruiken van de MBO Card kan ertoe leiden dat studenten vaker deelnemen aan culturele activiteiten. In elk geval worden de studenten op de hoogte gehouden van de nieuwste tentoonstellingen, festivals, voorstellingen en concerten en worden ze geïnspireerd om met de MBO Card op pad te gaan. Dit is vooral een groot voordeel voor studenten die dit minder 'van huis uit' meekrijgen. Het maakt de stap naar deelname aan het 'culturele leven' -dat niet direct aan hun eigen leefwereld grenst- kleiner.

Bij een kwart van de mbo-scholen speelt cultuureducatie een belangrijke rol. Het zijn hoofdzakelijk de creatieve-, pedagogische-, sociale- en vakopleidingen die er veel aandacht aan besteden. Bij de opleidingen waar het niet gekoppeld is aan het primaire opleidingsdoel wordt het vaak ondergebracht bij het vak burgerschap, Nederlands of Engels. Het is voor docenten niet altijd gemakkelijk om deze culturele activiteiten te organiseren. Gebrek aan geld, tijd en/of vervoer worden in het onderzoek als voornaamste redenen aangevoerd. Het vervoer bij scholen in steden vormt een minder

hoge drempel dan bij scholen die buiten de stad liggen. In mindere mate wordt gebrek aan interesse bij de studenten of docenten genoemd.

Culturele instellingen bieden activiteiten aan, deels actief en deels receptief, die geschikt zijn voor mbo-studenten.

De instellingen zijn over het algemeen bereid om een speciaal programma aan te bieden en kunnen dat voor een deel ook samen met de school ontwikkelen. Ook hier helpt het dat door het gebruik van de MBO Card de kosten omlaag kunnen.

De meeste culturele instellingen zien mbo-studenten als een potentiële doelgroep voor hun instelling. Toch heeft maar een klein deel van de culturele instellingen daadwerkelijk contact met mbo-opleidingen. Het aanbod voor het mbo is meestal hetzelfde als voor leerlingen uit het voortgezet onderwijs. Dit aanbod sluit niet naadloos aan bij de leeftijd en de leefwereld van de mbo-studenten. Door meer samen

te werken met scholen en opleidingen kunnen culturele instellingen ontdekken op welke manier zij hun aanbod interessant kunnen maken voor deze groep studenten. Meer dan de helft van de aanbieders weet niet wat het vak burgerschap inhoudt, terwijl dat het vak is waar cultuureducatie heel goed bij aansluit.

Als we cultuureducatie op het mbo willen bevorderen is het waardevol om vaker informatie uit te wisselen tussen instellingen en opleidingen en te weten waar behoefte aan is.

De huidige aandacht voor onderwijsvernieuwing en de gevoelde noodzaak in te spelen op de eisen voor de 21ste eeuw, bieden nieuwe kansen voor mbo- en culturele instellingen om samen een aanbod te creëren dat aansluit bij de mbo-studenten.

